

Bērnu literatūra: jaunumi grāmatu plauktā

Inga Kajva-Miņina

Plānojot rakstu par jaunumiem bērnu literatūrā, stāsti atnāca uzreiz, īpašu uzmanību pievēršot trīs jaunām bērnu grāmatām un to autorēm. Katras grāmatas rašanās stāsts ir interesants – vienalga, vai tā ir debijas grāmata vai arī autors izdevis jau vairākas grāmatas, katrs stāsts būs īpašs. Un jo īpaši ir sajūta šos stāstus izstāstīt tālāk, lai pievērstu lasītāju uzmanību jaunumiem grāmatu pasaulē, lai rosinātu izlasīt grāmatas un satikties ar to autoriem dažādos pasākumos. Ja vecākiem būs svarīga grāmatu lasīšana, tad šī nodarbe iepatiksies arī bērniem, ļaujot iepazīt arvien jaunus grāmatu varoņus un viņu piedzīvojumus.

Piepilda sen izlolotu sapni un izdod grāmatu bērniem «Kumeliņš un Kumelīte»

Talita Tipuka-Romančuka ir jaunās grāmatas “Kumeliņš un Kumelīte” teksta autore un ilustratore.

Foto no Talitas Tipukas-Romančukas personīgā arhīva

Bieži vien grāmatas pie manis atnāk gluži nejauši. Tā, piemēram, pērn decembrī Rēzeknē, Latgales mājradoļāju tirdziņā meklējot jaukas dāvanas saviem mīļajiem, plauktā ieraudzīju arī košas grāmatīņas. Tas bija negaidīts pārsteigums, jo pirms tam neko nebiju dzirdējusi ne par autori, ne par šādas grāmatas esamību. Tā kā man patīk atklāt jeb iepazīstināt lasītājus ar jauniem autoriem un viņu darbiem, tad pirmais stāsts ir tieši par šo sirsnīgo un maigajos toņos tērpto izdevumu. TALITA TIPUKA-ROMANČUKA ir gan grāmatas bērniem «Kumeliņš un Kumelīte» autore, gan arī ilustratore. Svarīgi uzsvērt, ka pašas radīta grāmata bērniem ir sens Talītas sapnis, kas beidzot īstenojās 2023. gada izskaņā.

Ilgais ceļš līdz grāmatai

Talita dzīvo Rēzeknes novada Lūznavas pagastā. Kā pati stāsta, tad hobija līmenī nodarbojas ar dārzkopību, bet ikdienas darbs ir saistīts ar keramikas trauku veidošanu,

kas top viņas keramikas darbnīcā. Jāpiebilst, ka, ieraugot Talītas darinātos keramikas traukus, var pamanīt viņas radošo rokrakstu, – keramiķei uz traukiem patīk zīmēt.

Runājot par jauno grāmatu, autore atklāj, ka tas ir jau sen izlolots sapnis. «Ik pa laikam kaut ko uzzīmēju savam priekam, kad bērni bija mazi, zīmējām kopā, es zīmēju dažādas apsvēkuma kartītes. Manas meitas paaugās, un, redzot manus darbus, iedrošināja, ka man vajadzētu zīmēt bērnu grāmatīņas. Tad iedomājos – redz, kā, es tieši to arī gribētu darīt. Vienmēr pricējos par citu radītām skaisti ilustrētām grāmatām. Sapratu, ka kādreiz pati gribētu izdot savu uzrakstītu un ilustrētu grāmatu bērniem,» stāsta Talita.

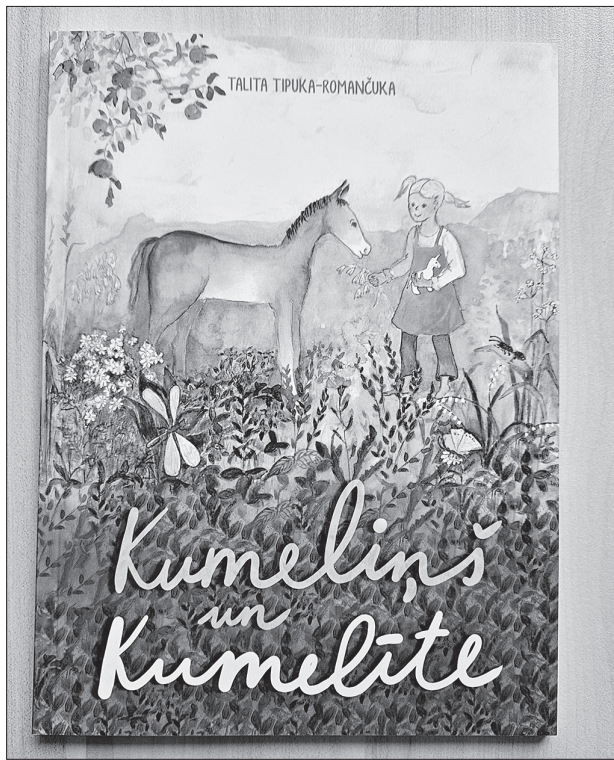
«Ziemā ar keramiku nenodarbojos, jo darbnīca nav apkurināma, tad nu rudenī domāju – būs ziema, ko gan darīšu? Nolēmu, ka pienācis laiks realizēt savu sapni – uzrakstīt un uzzīmēt grāmatu bērniem. Visu 2022. gada ziemu to arī darīju. Vispirms uzrakstīju, tad sāku zīmēt, ļoti aizrāvos. Kad grāmatu uzrakstīju, dzīve netišām saveida kopā ar korektori Lauru Mazuri. Es viņai uzticēju manu skriptu kā lielu noslēpumu, jo pat mani bērni par to neko nezina. Laura palīdzēja veikt teksta korektūru,» par grāmatas tapšanu stāsta Talita, kura pati arī uzrunāja sadarboties grāmatas maketētāju Danu Vasiļjevu.

Sarežģītākais esot bijis atrast izdevniecību, kas izdotu jauno grāmatu. Tika aizsūtītas vēstules Latvijas lielajām izdevniecībām, no kurām joprojām neviena Talītai neko neesot atbildējusi, ar mazajām izdevniecībām arī sadarbība neizveidojās, līdz Talita atrada informāciju, ka ir iespējams grāmatu nodrukāt Polijā. Autore atzīst, ka šī ir viņas pirmā grāmata, un ceļš līdz tai bijis patiešām sarežģīts – bez iepriekšējas pieredzes, visu darot pašai.

Stāsts par Kumeliņu un Kumelīti

Sirsnīgais stāsts par meitenītes Kumelītes piedzīvojumiem laukos un draudzību ar Kumeliņu, lasot grāmatu, man atsauc atmiņā bērniības mirkļus laukos, un ilustrācijas – ak, prieks skatīties! Šī ir tāda gaiša grāmata – gan vizuāli, gan tekstuāli, kas patīks gan maziem, gan lieliem lasītājiem.

Talita atklāj, ka ideja par šo grāmatu atnākusi nejauši. «Iedomājos, ka mums latviešu valodā ir interesantas vārdu spēles, piemēram, klišģeris un klišģerīte. Bet pirmais, ko iedomājos – ir kumeliņš un kumelīte – dzīvnieks un puķe, bet tik līdzīgs vārdu skanējums. Mani tas tik ļoti uzrunāja, ka sāku domāt stāstu par kumeliņu un kumelīti. Bet kas gan varētu būt tā kumelīte? Puķīte? Bet varbūt meitenīte?

Ingas Keliņas-Miņinas foto

Man ir mazmeitiņa un viņai ļoti patīk zirgi. Tad nu var teikt, ka mazmeitiņa mazliet ir Kumelītes prototips. Ilustrācijās meitenītei ir redzama mīļmantiņa vienradzis, kas ir arī manas mazmeitiņas mīļākā rotālieta. Zīmējot ilustrācijas, sapratu, ka tēlu ir vieglāk veidot, ja mazliet noskati no dzīves,» saka autore.

«Kad ieju grāmatnīcās, vienmēr pašķirstu grāmatas un novērtēju to ilustrācijas. No mūsdienu ilustratoru darbiem mani uzrunā Gundegas Muzikantes daiļrade, protams, patīk arī Margaritas Stārstes ilustrācijas – gaišas, jaukas, mīļas, labestīgas. Patīk arī Alberta Kronenberga ilustrācijas,» stāsta māksliniece. Darbs, radot šo grāmatu, ir daudz ko iemācījis, un nu Talita zina, ko nākamajā reizē jau darītu citādāk, lai grāmata izdotos vēl labāka.

Jautāju Talītai, vai padomā jau jauna grāmata, jo, manuprāt, varētu veidot jauku grāmatu sēriju – katrā grāmatā būtu kāda vārdu spēle, gluži kā šajā – kumeliņš un kumelīte. Talita pasmejas un atbild, ka domājusi par to neesot, bet ideja esot laba. Tad nu – gaidām nākamo grāmatu!

Foto no Inas Naglas personīgā arhīva

Raksta dzejoļus un zīmē ilustrācijas

«Grāmata tapa par godu manai mazmeitiņai Freijai, kura piedzima pagājušā gada janvārī. Viņa dzīvo tālu – Tenerifē. Sacerēju viņai vēltus dzejoļiņus, un tad radās ideja, ka uzrakstītais ir jāapkopo grāmatā. Jāuzsver, ka jaunā grāmata ir paredzēta ne tikai lasīšanai, bet tajā ir arī krāsojamās lapas, radoši uzdevumi, kas ļauj mazajam lasītājam pašam darboties. Grāmata ir paredzēta, sākot no trīs gadu vecuma līdz 7–8 gadiem, to var izmantot arī sākumskolas bērni. Šī ir grāmata, kura mazajiem lasītājiem jālasa kopā ar vecākiem,» stāsta Inta, kura ir ne vien dzejoļu, bet arī ilustrāciju autore.

«Dzejoļus sāku rakstīt augustā, darbu pie grāmatas pabeidzu decembra sākumā. Dzejoļi jau bija tapuši, bet daudz laika aizņēma ilustrāciju radīšana,» stāsta Inta, piebilstot: «Man ir sapnis apkopot bērnu dzejoļus, ko esmu uzrakstījusi, vienā krājumā, jo pagaidām tie ir izlasāmi dažādās grāmatās. Tad gan zīmēt ilustrācijas lūgšu mākslas skolas audzēkņiem.»

Grāmatas prezentācija gaidāma pavasarī, un uz to tiks aicināti bērni un viņu vecāki, lai kopīgi varētu ļauties grāmatas lasīšanai un radošu uzdevumu veikšanai. Jaunā dzejoļu grāmata bērniem Intai jau ir devītā viņas radošajā kontā, un to var iegādāties, sazinoties ar autori (uzrakstot viņai Facebook).

Bērniem vajag labu literatūru

Inta ir pedagoge ar daudz gadu stāžu, šobrīd strādā Mežvidu pagasta bibliotēkā un Naurēnu vidusskolā divām klasēm māca latviešu valodu un literatūru. Kā īpašu grā-

Kādai tad jābūt labai bērnu grāmatai? «Kā pieredzējis pedagogs varu teikt, ka, pirmkārt, svarīgs ir mākslinieciskais noformējums. Mani neaizrauj ultramodernie zīmējumi, bet patīk tās ilustrācijas, kas pietuvinātas dzīvei. Svarīgi, lai grāmata ir viegli lasīt un saprast, kas tajā stāsta vai dzejoļi ir pateikt, kādas vērtības ir atklātas. Ir grāmatas, kuras tu lasi, bet neko tajās neatrodi. Būtiskas ir tādas tēmas kā draudzība, sapratne, sa-prašanās, lai darbā atklājas arī praktiskā pieredze. Piemēram, manā jaunajā dzejoļu grāmatā mazā Freija iet uz mežu ar vectēvu un mammu lasīt sēnes. Līdzī grib doties mušmires, bet meitene saka, ka ņems tikai gailenītes un baravikas,» stāsta Inta.

Grāmatu blogere izdod debijas grāmatu «Diena, kuru es pārvērtu»

Foto no Lauras Jambuševas personīgā arhīva

“Stāstu man radīt bija ļoti viegli, jo bija sajūta, ka tēlu un stāsts jau kādu laiku ir mani neapzināti dzīvojis,» stāsta grāmatas “Diena, kuru es pārvērtu” autore Laura Jambuševa.

LAURA JAMBUŠEVA ir Instagram konta «Mazie lasītāji», kuram drīzumā apritēs trīs gadi, izveidotāja un satura autore. Tajā viņa stāsta par dažādām grāmatām bērniem un jauniešiem, iepazīstinot lasītājus ar jaunumiem grāmatu pasaulē un arī pirms kāda laika jau izdotām, bet nozīmīgām grāmatām. Pērn gada nogalē iznāca Lauras debijas grāmata bērniem «Diena, kuru es pārvērtu» ar Anetes Bajāres-Babčukas ilustrācijām, ko izdeva izdevniecība «Latvijas Mediji». Jāuzsver, ka grāmata, kas stāsta par zēnu Martu un viņa dzimšanas dienu, kurā viss notiek ne tā, kā plānots, ir izdevniecības «Latvijas Mediji» rīkotā bērnu grāmatu manuskriptu konkursa laureāte.

Pastāsti, lūdzu, nedaudz par sevi un to, cik lielu lomu tavā dzīvē ieņem grāmatas?

– Uzaugu Valmierā, bet šobrīd dzīvoju Pierģē – omulīgā mazpilsētiņā Baložos. Mana ikdiena saistīta ar jurisprudenci un pētniecību – strādāju Saemā kā juridiskā padomniece, esmu arī pētniece organizācijā «Baltic Human Rights Society». Paralēli tam visam daudz lasu un rakstu par grāmatām savā Instagram kontā «Mazie lasītāji». Audzinu divus bērnus un ceņšos daudz bēd dabā.

Grāmatas ieņem lielu lomu manā dzīvē, jo gan daudz lasu profesionālo literatūru, gan labprāt aizmirstos no ikdienas grāmatu pasaulē. Grāmatu lasīšana kopā ar bērniem ir arī mūsu ģimenes īpašais rituāls, kā kopīgi pavadām laiku, noliekot malā ikdienas rūpes.

Kā radās ideja par Instagram konta @mazie.lasitaji izveidi? Kādēļ kā savu nišu izvēlējies tieši bērnu/ jauniešu auditorijai paredzētās grāmatas?

– Ideja dzima pakāpeniski, daudz lasot grāmatas kopā ar meitu un tobrīd pavisam mazo dēliņu bērna kopšanas atvaļinājumā. Pati bieži meklēju interesantu grāmatu ieteikumus, labprāt par to dalījos arī ar draudzenēm, un šķita, ka trūkst platformas, kur vienkopus varētu atrast informāciju par dažādām skaistām grāmatām bērniem tieši Latvijas mērķauditorijai.

Sākotnēji nebiju domājusi lasīt un rakstīt arī par grāmatām jauniešiem, tikai mazākiem bērniem. Taču, kad izveidojās sadarbības ar dažādām Latvijas izdevniecībām, regulāri no tām saņēmu arī jaunumus jauniešiem, tā sāku lasīt un rakstīt arī par šai mērķauditorijai paredzētajām grāmatām. Taču par savu «īsteno nišu» joprojām uzskatu tieši grāmatas no dzimšanas līdz 10 gadu vecumam.

Kura bija pirmā grāmata, par kuru stāstījī savā Instagram kontā? Kuras piecas no pērn izlasītajām bērnu grāmatām tu ieteiktu izlasīt citiem?

– Kā pirmo grāmatu izvēlējos aprakstīt grāmatīņu mazuliem kopš dzimšanas, kurā nav teksta, bet ir zīdaīņa redzī pozitīvi stimulējošas melnas, baltas un sarkanas krāsas toņu ilustrācijas. Tā ir «Baby Montessori. Big or small?».

Piecas no pērn izlasītajām grāmatām bērniem, ko iesaku izlasīt citiem, ir: «Kā dzīv. Meža dzīvnieki», «Dzūliņa un haizivs», «En den dīno šoko loko fīno», «Klimpas kungs un burinieki», «Tēpat kaimiņos dzīvo meitene».

Kāda, tavuprāt, ir laba grāmata, kas spēs uzrunāt bērnus/ jauniešus? Un kura ir tava bērniības mīļākā grāmata?

– Mazākiem lasītājiem liela loma grāmatas izvēlē noteikti būs vizuāli baudāmām, krāšņām ilustrācijām. Vērtīgs stāsts var nesastapt savu lasītāju, ja ilustrācijas nebūs bērnu intriģējošas. Domāju, ka būtiski ir tas, vai bērns/ jauniešs spēj identificēties ar grāmatas varoni un atainotajām situācijām. Agrāk man šķita, ka esmu atradusi īpašu formulu, kādai jābūt lieliskai grāmatai bērniem 3–8 gadu vecumosnā, bet šobrīd vairs neesmu tik droša, jo mainās (pieaug) arī mana pieredze. Bērni tomēr ir ārkārtīgi atšķirīgi, un arī atšķirības lasīšanas gaumē izņemējas jau agros gados.

Mana mīļākā bērniības grāmata jeb grāmatu sērija ir «Anna no «Zaļajiem jumtiem»».

«Strādājot skolā ar mūsdienu jaunatni, jāteic, ka dažiem audzēkņiem ir ļoti šaurs redzesloks tieši praktiskajā dzīves pieredzē. Dzīvojam laukos, bet vairs neredzam ne govī, ne zirgu, nezīnām, kas ir aita vai, ja latgaliski pateiksi – nezina, kas ir vušķa. Nezina, kā rodas piens un olas, ko pārkam veikalā. Ir digitalizētā pasaule, un mēs dzīvojam kaut kādās ilūzijās, spēlēs, krāsainos video. Bet dzīve nav tikai ilūzija, kas ņirb ekrānā,» par mūsdienu digitālās ietekmes vidi uz bērniem stāsta Inta.

Grāmatu pasaule ar saviem stāstiem spēj aizstāt digitālo vidi, bet, lai ieinteresētu jauno paaudzi, grāmatām jābūt mūsdienīgām un interesantām.

Tu esi arī rakstniece. Cik viegli/ sarežģīti tev bija radīt pašai savu stāstu? Turklāt tajā esi iekodējusi daudz nozīmīgu detaļu, kas raksturo tevī un tavu ģimeni.

– Stāstu man radīt bija ļoti viegli, jo bija sajūta, ka tēlu un stāsts jau kādu laiku ir manī neapzināti dzīvojis. Uzreiz zināju, ka galvenā varoņa mīļvārdiņš būs «Mazainītis» kā manam dēliņam. Atlika tikai piesēsties pie datora un uzrakstīt. Rakstot vairākas stundas katru dienu, stāsts savu rakstveida veidolu ieguva nedēļas laikā. Taisnība par šīm īpašajām detaļām, taču tās ilustrācijās un šur tur tekstā apzināti parādījās jau grāmatas teksta rediģēšanas un ilustrēšanas fāzē.

Kādas bija emocijas, par savu grāmatu saņemot pirmās atsauksmes no lasītājiem?

– Ir neparasti uzklaust katra atšķirīgo stāstu (atsauksmi), ko viņš grāmatā ir saskatījis īpašu tieši sev. Piepeši aptvert, ka es taču caur rakstīto esmu ielaidusi ikvienu lasītāju zināmā intimitātes dimensijā, ko iepriekš dalīju tikai pati ar sevi – sevis rakstītājā...

Negaidīju, ka tik daudzi mēģinās savilkt kopā notikumus un prototipus ar manu ģimeni, par to ir piedzīvots jau daudz smieklīgu situāciju.

Vai šobrīd tev top jauna grāmata?

– Man ir daudz ideju, ir lielā mērā uzrakstīts jauns manuskripts, tomēr es nekur nesteidzos. Daudz radosās enerģijas sanākt atdot ikdienā rakstīšanai tieši profesionālajā jomā.

Kādu tu redzi mūsdienu bērnu literatūras pasauli – vai ir pietiekami daudz interesantu, izglītojošu, aizraujošu grāmatu, kas piesaistītu jauno lasītāju uzmanību? Kas, tavuprāt, ir īpašā formula, kas palīdz bērniem iemīlēt grāmatu pasauli?

– Domāju, ka bērnu literatūras pasaule ir ļoti plaša un daudzveidīga, kaut tikai pietiktu laika un resursu iepazīt visu interesējošo! Ar šo problēmu, protams, jāsaskaras gan maziem, gan pieaugušiem lasītājiem.

Īpaša formula noteikti ir ģimenes attieksme pret grāmatām. Vai grāmatas mīl vecāki un vecvecāki, citi tuvi cilvēki. Arī grāmatas mīloši pedagogi noteikti var palīdzēt iemīlēt grāmatas. Protams, arī bez tuvu cilvēku atbalsta bērns var atrast savu īsto, uzrunājošo grāmatu, kas ievēd tālāk grāmatu pasaulē, taču ģimenes attieksme, paraugs noteikti ir īpašā formula tieši manā pieredzē.

Pastāsti, kādi grāmatu lasīšanas paradumi ir tavā ģimenē? Kas grāmatās vispirms piesaista tavu bērnu uzmanību?

– Grāmatas lasām vienmēr pirms gulētiešanas, taču lasām citkārt arī tāpat, kad vien ir vēlme un laiks – slimojot, sēžot dārzā vasarā. Nu jau bērni ir lielāki un labprāt arī viens otram lasa vai stāsta par grāmatā notiekošo, paši pēta enciklopēdijas. Pati grāmatas lasu naktīs un brīvdienās.

Tu kolekcionē grāmatas, kurās sastopami eži. Cik liela jau ir tava kolekcija?

– Šobrīd manā kolekcijā ir 12 grāmatas.

Kura bērnu grāmatu varoņa vārdiem tu gribētu izteikt vēlējumu laikraksta lasītājiem? Kāds būtu šis vēlējums?

– Pepijai Garzeķei pieder vārdi «Mazā, mīļā krumelīna, negribu es izaugt līla!». Novēlu nekad līdz galam neizaugt, lai saglabātu sevi jūsmīgo bērna prieku par pasauli! Atgriezties savā bērniībā noteikti palīdzēs gan savu bērniības grāmatu pārlasīšana, gan jaunu bērnu grāmatu atklāšana!

Ingas Keliņas-Miņinas foto

MAF Mediju atbalsta fonds
Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.
«Par projekta raksta «Bērnu literatūra: jaunumi grāmatu plauktā» saturu atbild SIA «Vietējā»